

Kiparstvo Josipa Fluksija

Impulsi što se rađaju i djeluju u određenim sredinama izazivaju posebne reakcije na natprosječno senzibilne osobe. Rođen 14. veljače 1945. godine u podravskom kraju bremenitom umjetničkim tradicijama i trenutku kada, zahvaćena novim valom entuzijazma, počinje bujati i širiti se likovna naiva – **Josip Fluksi** već kao dječak osjeća potrebu za plastičkim izražavanjem. O tome će kasnije, kao već samostalan umjetnik, izjaviti u intervju listu »Jedinstvo« iz Siska 27. svibnja 1971. godine: »Sklonost prema umjetnosti došla je do izražaja još u osnovnoj školi. Volio sam crtanje, a posebno rezuckanje drveta i pravljenje raznih figura. Prvo što sam napravio, tada kao naiv-kipar bio je lik podravske žene koja pogureno nosi košaru s ugljenom, zajedno s djetetom. Izradio sam to iz drveta«.

Iako će njegova skulptura u kasnijem razdoblju doživjeti morfološku transformaciju, dva osnovna elementa inaugurirana tim prvim radom činit će i dalje okosnicu stvaralaštva **Josipa Fluksija** – prvo, organska vezanost za rodnu **Podravinu** i njezine ljude i drugo, privrženost **drvu** kao najadekvatnijem materijalu u formuliranju osebnih vizija.

Od tih dječakih radova nastalih u razdoblju između 1962. i 1964. godine neki su sačuvani, a drugi otrgnuti od zaborava snimkom ili napisom. O njihovoj ikonografiji najrecitije govore sami naslovi: »**Majka s korpom ugljena**«, »**Guslar**«, »**Zipka**«, »**Starac sa časom**«, »**Rešetar**«, »**Cigancica sa štrcom**«, »**Cigani**« i »**Sopanje**«. Sva ta ostvarenja sastavni su dio onog procesa u kojem se kao pandan naivnom slikarstvu konstituira naivno kiparstvo započinjući svoj specifičan samostalan život. U skici za studiju o **Josipu Fluksiju, Dragutin Feletar** je konstatirao: »Bila je to osebnija i specifična naiva, koja nije imala nikakve veze s hlebinskom oficijelnom naivom, koju uzgred rečeno Joža nije tada još ni vidio niti o njoj mnogo znao. Bila je to jedna osobna Fluksijeva naiva, dječaka vizija ličnosti koje je svakodnevno susretao«.

Spontanost reagiranja na sagledano kod **Josipa Fluksija** je neopstana i sasvim je sigurno da ona njegova dječaka grozničavost istraživanja nije bila opterećena nikakvim šablonima, a pogotovo ne kanonskom stilistikom određenog kruga. Ali ipak, ni on, kao ni mnogi drugi stvaraoči što se počinju javljati u tom razdoblju, nije mogao ostati imun na atmosferu koja je dominirala u podravskom bazenu, kao ni na klimu koja je bila zasićena pokretom naivnog izraza što je u nekim krajnjim i nekontroliranim konzekvencama poprimao razmjere epidemije. Kao emotivni sudionik svog vremena i on je bio zahvaćen plimom težnji da se kroz likovni fenomen odrazi tipologija Podravaca i njihova načina života. Došlo je zato do njegove identifikacije s opće uvriježenom tematikom u kojoj je pokušao da izrazi vlastitost svog talenta.

Nastajući u paralelitetu s nizom poetika istih tendencija i u istoj regiji, skulptura **Josipa Fluksija** iz te njegove prve »**naivne faze**« ima neka obilježja koja je čine samosvojom. Akcenat je stavljen na karakterističan pokret ili pozu, što tumači ne samo motivsku zadanost, već istovremeno utjelovljuje izvjesne individualne crte s općim pojmovnim značenjem. Svaki od tih likova pruža čitku i razgovjetniju izražajnost podataka o zanimanju (»**Guslar**« ili »**Rešetar**«), ukazuje zatim na obilježja žanr scene (»**Majka s korpom ugljena**«, »**Cigani**« ili »**Sopanje**«), a govori također o tipologiji kao i o etnografskim značajkama. Iako teži da obliku dade kompaktnost cjeline, skulptor ipak već evidentnosti informacija ulazi i u izvedbu detalja pa tako ti radovi dobivaju dimenziju narativnosti, a ponegdje i anegdotalnosti. Oni na veoma vitalan način prezentiraju likove Podravaca u elementarnosti što izvire iz predodžbi i radnji koje su ostavile na mladog kipara trajan emotivni biljeg.

Uočen kao talent na koji treba računati, **Josip Fluksi** nalazi se pred alternativom: nastaviti sa samostalnim radom kao kipar naivac ili se opredijeliti za akademsko školovanje. Ta dilema koja se već više puta postavljala pred mlade umjetnike iz Podravine nikada nije našla zadovoljavajuće razrješenje. Prednosti i zamjerke uvijek bi nalazili ravnovesje, a u krajnjoj liniji, prevagivale su lične sklonosti i individualni afiniteti. Kako su se rezultati, koji put i pogrešni, saznavali tek kasnije, nije bilo mogućnosti kompariranja s propuštenim pa su i prognoze za bilo koje opredjeljenje ostajale na razini subjektivnih procjena. U tom kontekstu ostaje otvoreno i pitanje kako bi se razvijao i do kojih dometa bi dopro **Josip Fluksi kao kipar naivac**.

On, se naime, odlučio za **likovno školovanje**. U tome su mu pomogli radnici koprivničkog Krojačkog poduzeća, koji su, uvjereni u njegov talent, skupili sredstva i poslali ga da se okuša na prijemnom ispitu za **Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu**. Uspio je i u jesen 1964. godine upisuje se kao student prve godine na kiparstvo.

U četiri godine studija **Josip Fluksi** morao je iskustvo samouka podrediti sistematskom stjecanju vještina i obrazovanja. Sigurno da takav proces nije bio ni lak ni bezbolan i da su se nebrojeno puta razbuktales inicijativne morale biti suspregnute uzdama koje su ga usmjeravale utrim putovima usvajanja znanja i ovladavanja zanatom. Upoznavanje s novim materijalima i postupcima otvarali su mladom kiparu horizonte, budili u njemu nova nadahnuća i poticali ga na istraživanja. Odluka da se opredjeli za akademsko obrazovanje pokazala je svoje pune rezultate u diplomskom radu **Josipa Fluksija** – skulpturi »**Buđenje**« koju je najadekvatnije okarakterizirao **Dragutin Feletar**: »U »**Buđenju**« je sadržan rezime i credo Fluksijevog stvaralaštva i filozofije. Bujna žena koja se proteže, oblihi i naglašeni kukova, čvrste građe, mišice koje ulijevaju sigurnost ali i nježnost, skladna i poželjna – to je Podravina. Zanaatski je skulptura gotovo besprijekorno izrađena, u njoj se osjeća ritam i duh, duh ove ravni i življenja na njoj.«

Taj diplomski rad **Josipa Fluksija** dobio je i **награду** koji mu je dodijelio stručni žiri **Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu**. Tako je punim uspjehom završen studij u **klasi prof. Vanje Radauša** 1968. godine što je, tada već mladom **akademskom kiparu**, dalo poticaj za daljnje usavršavanje.

Skulptura »**Buđenje**« ukazuje na nekoliko bitnih komponenti koje vezuju predakademijski rad **Josipa Fluksija** s onim koji će slijediti u kasnijim godinama. U prvom redu ostala je netaknuta ona organska privrženost umjetnika s tlom iz kojeg je nikao. Jednom kasnije, 1973. godine, kada u povodu 30-godišnjice oslobođenja **Koprivnice** bude taj rad poklanjao gradu, izjavit će: »Namijenio sam ovo djelo koje simbolizira samu Podravinu već ranije svom gradu«.

Pokret, koji je na naivnim skulpturama bio jedna od bitnih oznaka, razvio se u daleko profinjenje i skladnije ritmove. On sada prožima čitavo tijelo i logički prati osnovnu motivsku misao. Nastojanje za podržavanjem realiteta izbljedjelo je i ustupilo mjesto simboličkim težnjama koje dozvoljavaju hipertrofirane pojedinih dijelova figure. Ali i to novo shvaćanje oblika nije, međutim, lišeno intencija da se kroz individualno progovori o općem. Lik nage žene, nabujao kao plodna zemlja, poslužio je autoru da je identificira s predstavom Podravine. Kompozicijski, figura je postavljena na ravnom postametu u raskoraku, sa stopalima stabilno urojenim u podlogu. Tijelo je donekle izvinuto s isturenim uvećanim bokovima te rukama uzdignutim iznad glave i prekrizhenih nad celom. Iako razvedena u konturi, ta plastika djeluje kompaktno s napregnutim volumenima i vrlo sugestivnim ritmičkim izmjenama svjetla i sjena. Površina

1. REŠETAR, drvo, v = 56 cm, 1962.

je izvedena rustično, kosa je dana sumarno, jednako kao i lice koje nema fizionomijski karakter. Doza simboličnosti tek je po sredna spona koja obliku daje značenje, ali ne opterećuje njegovu likovnu samostalnost.

Odličan uspjeh i posebna nagrada s kojima je završio Akademiju likovnih umjetnosti, bili su izvršna preporuka za prijem u **Majstorsku radionicu prof. Vanje Radauša**, čijim suradnikom postaje u jesen 1968. godine. Kao čovjek koji je veći dio svoga stvaralaštva posvetio eksperimentiranju, **Vanja Radauš** davao je slobodu i svojim suradnicima da se iskušavaju u istraživanju. Nastojao je u svakome od njih potaknuti one porive koji su mu otvarali što šire mogućnosti i inicirati ona traženja koja bi neizostavno vodila punim rezultatima. U takvoj klimi **Josip Fluksi** započinje novu etapu svog stvaralaštva, a kao prvi samostalni prihvaća narudžbu za izradu **poprsja narodnog heroja Ive Marinkovića**, predviđenog da se postavi pred zgradu Gimnazije u Koprivnici. O radu na toj bisti sam autor izjavljuje u »*Glasu Podravine*« od 1. siječnja 1969. godine: »Imao sam malo vremena. Najveći problem bilo je – vrijeme. Vezan za rok. Uz to, nisam imao dobre fotografije, pa su brat i sestra **Ive Marinkovića** dolazili u atelje i davali sugestije. Poteškoća je bila i u tome što nisam imao sliku iz profila već en face, i to slabu. Izvukao sam profil po njihovu sjećanju. Bili su zadovoljni i izjavili da sam ga »pogodio dobro«. Nastojao sam shvatiti veličinu tog mladog čovjeka, njegovu intelektualnu snagu.«

Poprsje **Ive Marinkovića**, iako spada u red reprezentativnih portreta i svojom namjenom predodređuje umjetnikov stav, nosi u sebi neke od crta sklonosti autora prema psihološkom doživljaju. Crte lica su smirene i sugestivne, oblikovane u punom volumenu u tragu realističke tradicije, ali sa izrazitim nastojanjem na efektu koji izbija iz nutrine lika. Poznavajući tek sudbinu tog heroja, **Josip Fluksi** je uspio da kroz izraz dopre i do onih likovnih finesa koje su se odrazile kroz odlučnost, hrabrost i čvrstinu lika. Tom bistom mladi kipar najavio je svoj afinitet prema portretu, koji će kasnije dobiti novu subjektivnu i psihološki izdiferenciraniju dimenziju.

Godina 1969. u znaku je konsolidiranja društvenog statusa. Primljen je u članstvo ULUH-a, **Udruženje likovnih umjetnika Hrvatske, u Zagrebu** te se kao akademski kipar prvi put pojavljuje na javnoj izložbi »*Izložba novih članova ULUH-a*« koja je priređena u Zagrebu u dvorani Udruženja. Tom prilikom predstavio se sa dva rada »*Glava I*« i »*Glava II*« izvedenim u drvu. Najavljeni sklonost prema portretu ovdje potvrđuje poniranjem u karakter modela. Još uvijek privržen realitetu prepoznatljivosti, autor ipak pronalazi nijansu da stvarni oblik izvede produhovljenim izrazom. Tu njegovu sklonost prema portretu uočio je i majstor **Grga Antunac**, pa mu je jednom prilikom rekao: »Ako ćeš raditi samo portrete – uspjjet ćeš.«

Iz tog vremena je izuzetno impresivan »*Portret prijatelja*«. Bujnost kose, brkova i brade, kao da je bila poticaj kiparu za slobodniji tretman. Onaj gotovo neizbežan imperativ da se oblikovno u najvećoj mogućoj mjeri približi predlošku, kao da je prestao važiti. Autor sada slobodno pristupa komponiranju mase stavljajući naglasak na impresivnost slobodnih poteza i nanosa. To je sada uzbuđena masa koja traži dulje promatranje i dublje poniranje da bi se doprla do srži poruke. Zanatstvo i vještina kao da su potisnuti u drugi plan, da bi ustupili mjesto doživljaju. Sklonosti prema psihološkoj analizi, koje su se do sada javljale samo parcijalno, sada su izbile u daleko jačem naponu. To je predodžba osobe koja više ne komunicira s okolinom svojim izgledom, već i svojom produhovljenošću. **Josip Fluksi** ovim portretom kroz trenutni ekspresivni bljesak, inicira odvajanje od tradicionalnog akademskog realizma, te, kao što je slično u figuri »*Buđenje*« godinu dana ranije predskazao, markira svoj put prema **ekspresivnijem, slobodnijem i vitalnijem izrazu**.

Priklonjenost simbolizmu produžiti će se u izradi kompozicija »*Susret u suton*« i »*Nevrijeme*«, gdje produbljuje stečena iskustva, ali još uvijek ne prelazi domete postignute figurom »*Buđenje*«.

Druga godina rada u Majstorskoj radionici **prof. Vanje Radauša** također je u znaku istraživanja, ali i plodnog rada. Nevelika figura, odlivena u bronci, »*Podravka s koritom*« izravni je stilski nastavak »*Buđenja*«, ali i njezina nadgradnja. To je us-

2. BUĐENJE, bronca, v = 175 cm, 1968.

pravni lik žene s hipertrofiranim bokovima i nogama, grudima i rukama prema gotovo umanjenoj glavi na valjkastom vratu. Citava masa skulpture djeluje nabujalo s unutarnjim silnicama što čine pritisak na površinu. Otklon od realiteta još je očitiji, a nit simbolike izrazitija. Taj ženski lik, bremenit od plodnosti i raskošan, samom suštinom postojanja nova je karika u nizu kojim autor poistovjećuje ženu s Podravinom. To je pomalo rušična poetika o metamorfozi sjemena, bremenitosti, rađana i plodova u podatnoj zemlji što je i hraniteljica i utjeha, nada i

pribježište. Skulpture »**Buđenje**« kao i »**Susret u suton**« i »**Podravka s koritom**« u određenim segmentima asocira na neka od ostvarenja velikog podravskog kipara, a svojevremeno i profesora **Josipu Fluksiju** – majstora **Ivana Sabolića**. Nekada, kao dječak, našao se u vrtlogu naivnog kiparstva kojim je obilovao podravski kraj, tako da ni na Akademiji nije mogao mimoići umjetnika koji je u svojim djelima potvrđivao osebjunosti Podravine i njezinih ljudi. Bilo je to spontano i logičko vezivanje čiji trag neće biti presudan za daljnji razvoj mladog kipara, ali će ga usmjeriti u određenu domenu regionalnih značajki, čemu je on već i po prirodi bio sklon i za što se još kao samouk opredijelio.

Stilizacija – termin koji nije bio tako izrazit kod prethodnih radova – javit će se dominantnije u figuri »**Klizačica**«. Komponirana slično kao »**Buđenje**« – žena u raskoraku s tijelom izvijenim unazad, dignutih ruku i skupljenih na glavi – ipak djeluje sasvim drukčije. Dok je u prvom slučaju naglasak bio stavljen na monumentalnost, težinu, elegičnost i izvjesnu simboličnost, sada je do izražaja došla elegancija, liričnost, lakoća i pokretljivost. Figura »**Klizačice**«, iako naglašenih bokova, ipak daje impresiju kretnje, dok luk što ga tijelo stvara izvijenjem potencira napetost mase. Disproporcija između nogu i bokova te struka, toraksa, ruku i glave kao da pojačava imaginarnu vrtanju. Linije kontura na tom liku su meke i melodiozne, a volumeni topli i podatni. Ovom skulpturom **Josip Fluksi** otkriva svoje zapretane lirske porive, te oporosti justike suprotstavlja mekocu produhovljenosti.

Iz te iste 1970. godine je i »**Portret Marijana**« – lik sa meditativnim izrazom, rađenim u slijedu realističke koncepcije, ali s neskrivenim pobudama za otkrivanje modelova duhovnog života.

Pridružuju se još tri figure čiji su naslovi »**Akt**«, »**Figura**« i »**Čekanje**«, a koje nastaju kao međustanice u kiparevu razvoju ponavljajući otkriveno i potvrđujući usvojeno.

Nakon dvogodišnjeg usavršavanja u **Majstorskoj radionici Vanje Radauša** mladog kipara očekivalo je odsluženje vojnog roka. Raspoređen je u Sisak, a u tamošnjem garnizonu našao je na razumijevanje starješina pa mu je omogućeno da se bavi likovnim stvaralaštvom. Odlučio je da izradi **bistu narodnog heroja** banijskog kraja **Vasilija Gaćeše**. Tu se opet susreo sa sličnim problemima kao i pri izradi poprsja **Ive Marinkovića** u Koprivnici. O tome sam kaže u listu »**Jedinstvo**« iz Siska 27. svibnja 1971. godine i »**Glasu Podravine**« iz Koprivnice od 4. lipnja 1971. godine. »Ipak mi je najteže bilo doživjeti lik kojeg sam morao raditi budući da nema dobrih fotografija Vasilija Gaćeše. Unatoč tome uživao sam se u herojski lik Gaćeše u čemu mi je mnogo pomoglo ono što što sam čuo o njemu i čini mi se da sam uspio«.

Opet je imaginacija **Josipa Fluksija** doživjela svoj trijumf. Reprezentativni portret heroja, koji po mišljenju njegovih drugova vjerno odražava lik, ispunjen je i onim gotovo neprimjetnim detaljima koji mu daju životnost, a koji se potvrđuju kroz dojam hrabrosti, odlučnosti i samosvjesti.

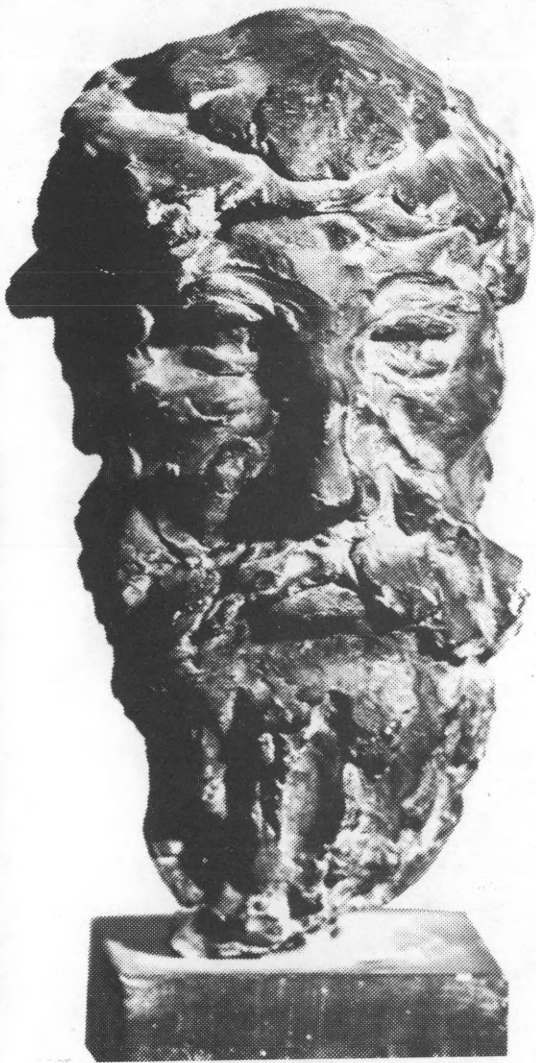
Kao protutežu herojskoj tragičnoj sudbini izraženoj u **poprsju Vasilija Gaćeše**, mladi kipar iste godine izrađuje i skupinu »**Majka i dijete**« kao simbol materinstva i ljubavi. Izvedena u drvetu, ta skulptura izrasta iz majčina i djetetova tijela s naglašenom rukom koja podržava dijete i razotkrivenom dojkom. Pogled majke usmjeren je na njezino čedo koje je također gleda. U opusu **Josipa Fluksija** to ostvarenje ne predstavlja inovaciju, ali otkriva njegovu poetsku žicu. Lice majke ima portretne oznake, iako one u ovom slučaju igraju sekundarnu ulogu, dok je primaran dojam materinstva. Veoma zanimljiva kompozicija koja koristi prirodni rast drveta i njegovo račvanje, i istovremeno ukazuje na neraskidivu povezanost dvaju bića u jednom tijelu.

Po povratku iz Jugoslavenske narodne armije u Koprivnicu 1972. godine »**Glas Podravine**« od 10. ožujka objavljuje članak u kojem obavještava građane da **Josip Fluksi**: »ponovno živi u našem gradu«, te tom prilikom donosi i širu ocjenu njegova stvaralaštva: »Josip Fluksi radi figurativno, a glavna mu je preokupacija – čovjek. Teme su mu većinom podravske, pretežno socijalne. Čini se da najviše cijeni motive iz života malog radnog čovjeka i seljaka našeg kraja. Njegov je put u vremenu, kad prevladava apstrakcija u likovnom stvaranju, prilično nezahvalan.

Ipak, s obzirom na duboku povezanost s narodom i krajem iz kojeg je ponikao, njegova je umjetnička koncepcija ispravna i može mu donijeti zavidne rezultate.

Bila je to sigurno lijepa dobrodošlica kojom se malo koji umjetnik može podičiti na povratku u svoj grad.

Sumirajući dostignuća i domete **Josipa Fluksija** te odnos njegova stvaralaštva sa situacijom na onovremenoj likovnoj pozornici naše sredine, treba konstatirati da se mladi umjetnik priklonio onoj struji koja je unutar figurativnosti, životnosti i emotivnosti težila istraživanju ali ne napuštajući osnovne zaslade. Njegovi prodori potvrdili su se u nekoliko pravaca koji se uzajamno isprepliću, a manifestiraju kroz socijalne ideje, ekspresivan izraz, simboliku, liričnost, psihološku analizu, a donekle i meditativnost.

3. PORTRET PRIJATELJA, pat. gips, v = 36 cm, 1969.

Kad je tokom 1972. godine došlo do uređenja **»Podravki- ne«** atraktivne **pivnice »Kraluš«** na glavnom trgu u Koprivnici, među istaknutim podravskim umjetnicima, kojima je bio povjeren taj zadatak, našao se i kipar **Josip Fluksi**. Njegov prilog formuliranju tog izuzetnog ambijenta sastojao se u izradi **ulaznih vrata**. Prema njegovu projektu to su trebala biti teška drvena vrata od hrastovine debele 20 cm u kojoj bi on u tehnički bareljefa izveo motive iz života podravskog seljaka. Sam o tome kaže u **»Glasu Podravine«** od 18. kolovoza: **»Htio sam na vratima prikazati našeg podravskog seljaka u raznim prilikama«**. **Dragutin Feletar** u studiji o kiparu, dodaje: **»Zatim radi na bareljefu vrataju koprivničke pivnice »Kraluš«** na kojem ostvaruje dio svojih težnji i inspiracije: pogrbljene, pečate i čvrste figure s teških pivničkih vratiju zapravo je vizija Podravine i Podravaca».

Ikongrafski **Josip Fluksi** i dalje ostaje na svom terenu, ali se okušava u jednom novom pristupu kiparskom zadatku. Ako se pretpostavi da je kao začetak razmišljanja u dimenzijama i zakonitostima reljefa služila naivna kompozicija iz 1963. godine **»Cigančica sa štrucom«**, onda je koncepcija kojom je prišao izradi **pivničkih vratiju** označila zrelo poimanje i kompleksnije sagledavanje tog žanra. Sama kompozicija podijeljena je u nekoliko planova koji su više duhovno nego fizički vezani u cjelinu. Figure i skupine djeluju kao isječci iz svakodnevnog života na selu u svojim elementarnim impulsima od materinstva, preko mukotrpnog rada do trenutka predaha. Svaki od njih priča je za sebe, ali u jednom imaginarnog logičkom slijedu one se međusobno povezuju u jedinstvenu priču o životu koji neminovno protiče ostavljajući trag u iskustvima novih generacija. Likovi i scene odijeljeni su rustičnom obradom drveta čime je ujedno simbolizirana zemlja i prostor iz kojih su iznikli, na kojima traju i u kojima će nestati. Kronika o jednom kraju i njegovim ljudima, do sada rasuta u pojedinačnim likovima, našla se zgusnuta na ploči debele hrastovine u jednom okviru.

Vičan plastičkom oblikovanju u tri dimenzije, kipar se ni u ovoj prilici nije odrekao punih volumena. On je figure doživio zapravo dvojno. Onaj dio koji mu je bio potreban radi bitnih značajki bilo lika, bilo njegove radnje, izvukao je iz podloge i kao gotovo punu plastiku uklopio u prostor. Drugi dio, nebitan za umjetničku poruku, ostao je nedefiniran u masi podloge. I tako, poput izdvojenih fragmenata iz života, izdvojeni su i oni dijelovi tijela kojima je iskazao karakteristične pokrete, radnje i napose tipove. Tretman je strogo figurativan s realističkim akcentima u izvedbi lica, ali sumarnim stilizacijama pri oblikovanju tijela. Kao vrsni poznavalac drveta kao kiparskog materijala, **Josip Fluksi** poštovao je specifičnosti godina i strukture drveta, te svoju kompoziciju tematski prilagođavao mogućnosti stvari u kojoj je radio. Jednako tako poštovao je lokaciju na kojoj su vrata smještena, a to je trijem ispred njih, pa su veoma subtilno nađeni odnosi između kontrasta svjetlog i sjena, što u različitim vremenskim situacijama, daju kompoziciji živopisne preljeve. Postavljena na jednom od najposrećenijih mjesta u gradu, teška drvena vrata **Josipa Fluksija** na **pivnici »Kraluš«**, uz ostale umjetničke radove u unutrašnjim prostorijama, označavaju jedan od bitnih punktova visokih umjetničkih dometa obojenih regionalnim koloritom. U ovom slučaju to su **slika i duh Podravine**.

Još jedan reljef izrađen iste godine utvrdit će autorovu sposobnost za nešto drugačiji pristup tom žanru. Naslov mu je **»Predah«**, a radi se zapravo o figuri starca, koja je suprotno kiparevoj praksi, rađena linearno i plošno. Blago izdignut s podloge, lik predstavlja pogurenog starca što sjedi s rukama u krilu i pognute glave. Konture odijela izvedene su snažnim urezima u drvo, a pojedine partije veoma su plastično modelirane. To se posebno odnosi na lice i ruke s izrazitim individualnim osobinama. Postacijom nogu i određenim skraćenjima uspješno je dan osjećaj prostornosti, što sve tu scenu, iako u biti statičnu, čini životnom i uzbudljivom.

Usporedo sa radovima u drvu u 1972. godini **Josip Fluksi** angažira se i na portretu. To su **»Mirna«** i **»Portret pjesnika«** (koji će završiti tek 1975. godine). Obje ove biste pokazuju daljnju tendenciju prema psihološkim istraživanjima. Dok se forma lomi između podataka realnosti i proživljene espresije, nastojanja za poniranje u unutarnje kvalitete modela sve su očitija. Kipar to postiže tek neznatnim akcentuiranjima izvjesnih fizioloških crta te blagim nanosima što ublažavaju ili ističu pokoji

detalj lica, ali istovremeno pridonose izražajnosti. To je dakle faza u kojoj kipar poštuje u potpunosti fizički izgled, ali ga bogati psihološkom dimenzijom.

Iskušanja da se od realnosti zaputi u nepoznato latentan su poriv nemirnom istraživačkim duhu **Josipa Fluksija**. Skulptura »**Forma I**« radena 1973. godine jedan je od takvih eksperimenata i zapravo ponavlja stojeću figuru snažnih bokova, samo što je ovaj put površina lika nemirno razigrana, detalji izostavljeni kao i ruke i glava, te čitav dojam sveden isključivo na doživljaj konture. Jak utjecaj majstora **Vanje Radauša** ovom radu oduzima personalnost, ali shvativši ga kao izdvojeni eksperiment u opusu mladog kipara mogao bi se tumačiti kao »**hommage a Radauš**«.

Impresivna figura orača što se pojavljuje na desnoj strani reljefa na **drvenim vratima pivnice »Kraluš«** doživjet će 1974. godine svoju reinkarnaciju kao samostalna figura pod naslovom »**Gruntaš**«. Opet Podravina, opet simbolika! To je pognut lik muškarca s rukama do zemlje i pogleda uprta u daljinu. Kao i uvijek, kada od stvarne vizije što se svakodnevno ponavlja, želi načiniti pojam, tako i ovom prilikom kipar briše oznake personalnosti da bi figuri udahnuo značaj univerzalnosti. To je lik što je neraskidivo vezan sa zemljom. On iz nje izranja, a njegove je ruke i dalje dotiču. Pogrbljen je pod teretom rada i mukotrpna života, ali je optimist i pogled mu otkriva sretniju perspektivu. Umjetnik se pri izradi služio stilizacijom izbjegavajući detalj. Napetom volumenu leđa protuteža je udubina na prsima pa se tako potiru silnice konkavnog i konveksnog, da bi naglasak ostao na isturenoj glavi pod šeširom. Radena u bloku ta skulptura djeluje kompaktno i veoma sugestivno, a u neku ruku je i par »**Budenju**«, bar po misionim zasadama.

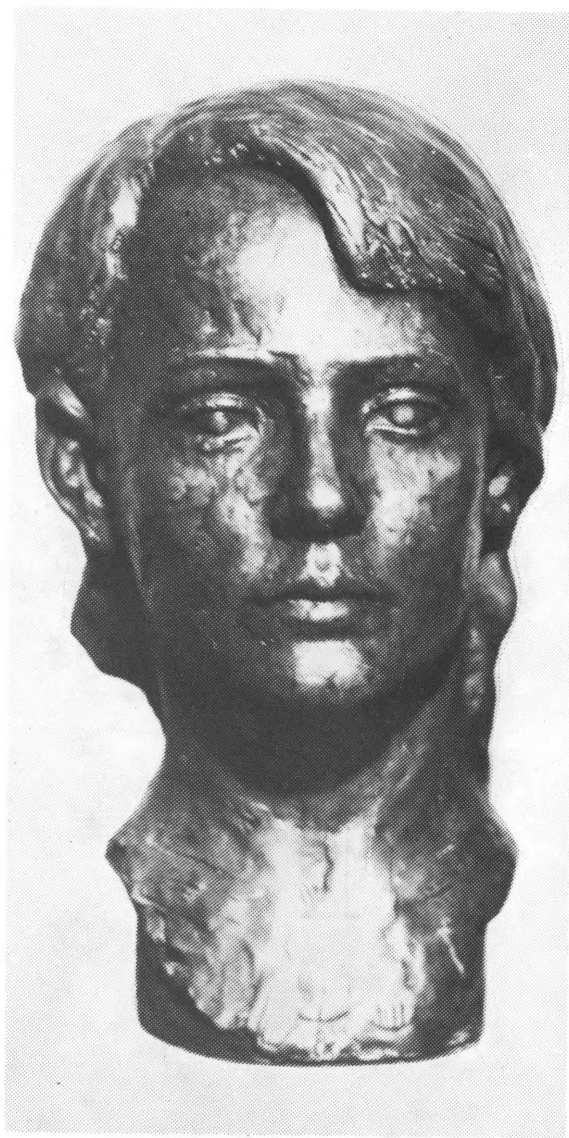
Uspjeh koji je postigao reljefom na **vratima pivnice »Kraluš«** inicirao je **Josipa Fluksija** da se opredijeli za sličan rad. Zamislio je friz od tri odvojena dijela na kojima bi prikazao starinski način življenja podravskog sela. Po završetku rada izjavio je za »Glas Podravine«: »Ovaj reljef radio sam više od godinu dana (1974-75). Zapravo meni je oduvijek osnovna inspiracija bio moj rodni Miklinovec i Podravina. Ponajviše me zanima ovaj domaći čovjek, sa svim njegovim manama i zvjezdanim trenucima, onakav kakav jest u svojoj svakodnevnici. A kada tražim ljepotu i nešto izuzetno lirsko – onda u glini ili drvu oblikujem ženu, Podravku. Eto, možda ovi likovi žena na reljefu i nisu na oko tako lijepi i uglancani, nisu manekenski, ali oni su za mene, za moju viziju, osobito dragi i istiniti. Podravke su tako lijepe da se ne trebaju stidjeti svojih mana.«

»**Greda**« – kako je autor nazvao ovaj friz, sastavljena je od isprepletenih scena seoskih poslova koje obavljaju jake pobrbljene figure. Tu su prikazi pralja sa Drave, prerade lana i konoplje, pletenja košara i drugih seoskih radova, a prisutna je i bačva s vinom kao i niz drugih etnografskih detalja. Uz figure odraslih javlja se zipka s novorođenčetom kao i nešto veće djetete u naručju majke. **Josip Fluksi** kao da se uvijek vraća iskonu, crpi svoja nadahnuća iz elementarnog i veliča život ispunjen radom i trudom.

Za razliku od **vrata pivnice »Kraluš«** ovaj friz je u potpunosti ispunjen figurama tako da one pokrivaju, uz male iznimke, čitav prostor. Kompozicijski vješto usaglašene scene i likovi, iako sačinjavaju slijed slika, predstavljaju ipak cjelinu koja ne dozvoljava da se naruši jedinstvo ideje. Vještima kompostascijama figura i predmeta autor je na relativno plitkoj plohi uspio dobiti iluziju dubine. Jednako tako ritmički se izmjenjuju masa tijela sa međuprostorima, a čak se u nekim partijama razabiru planovi u postaciji. Ne inzistirajući suviše na detaljiziranju i primjenjujući način sumarne obrade volumena, umjetnik je ipak s mnogo suptiliteta nastojao da licima protagonista prizora na »**Gredi**« utisne pečat tipične podravske crte, kao i izraz. Uz evidentnu narativnost i neskrivenu epičnost, u određenim trenucima kipar se iskazao i kao vrlo tankočutni lirik.

Najzad 1. srpnja 1975. godine dolazi i u **Fluksijevu** stvaralaštvu do one točke koju svaki umjetnik nestrpljivo, ali i sa strahopoštovanjem, očekuje. Otvorena mu je **prva samostalna izložba** na kojoj se predstavio s izborom od tridesetak radova u drvu, sadri, bronci i terakoti. Na otvaranju ove izložbe u prostorijama »Podravke« u Koprivnici je između ostalog istaknuto:

»... njegovo stvaralaštvo, njegov odnos prema radnom čovjeku, prema Podravini i »Podravki« oduvijek me impresionirao.

4. **MIRNA POSAVEC**, bronca, v = 34 cm, 1972.

rao. On je u tome ostao autentičan, rekao bih ne akademski kipar nego pjesnik u drvu i ovoj našoj podravskoj glini. On drugo, nego pjesnik, nije mogao biti, niti će drugo postati... kroz svoje portrete koji ne govore o individualnosti čovjekovoj, o njegovoj nekoj otuđenosti, nego naprotiv: njegov najjači portreti zapravo su dio života ovoga svijeta, ovdje. Mislim da će upravo kroz ljudski lik, ljudske patnje i ljudske radosti, Fluksi otkriti u budućem svojem radu još više ovu Podravinu, ovu zemlju i ove ljude.«

Ubrzo nakon koprivničke izložbe **Josip Fluksi** se predstavio i u **Samoborskom muzeju**. U kritici o tom nastupu **Astra Božiković** naglašava: »Pripada onoj grupi mladih skulptora koja je ostala vezana za figuraciju i pokušava joj pridodati ade-

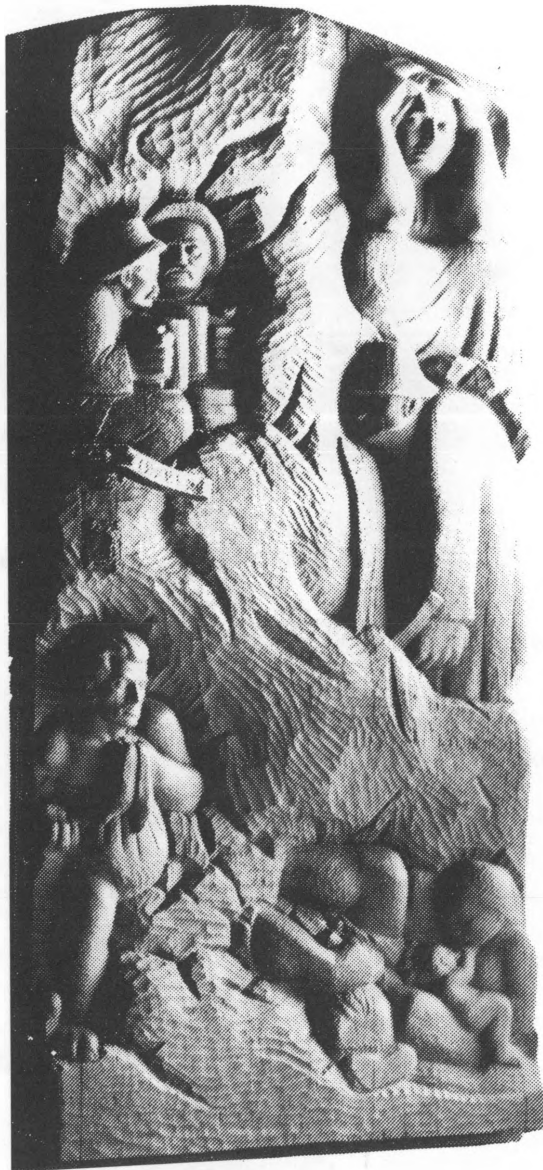
vatni suvremeni izraz. Radove koje je Josip Fluksi izložio u Samoborskom muzeju posebno karakterizira čvrsta povezanost sa životom i ljudima rodne Podravine. Bez obzira da li se radi o figurama ili portretima autor nastoji da pronađe tipične poze, odnosno izraze po kojima gledaoca uvlači u sasvim određeni svijet podravskog kraja. Tako na primjer njegov »Gruntša« zatvoren u čvrstoj stiliziranoj formi simbolizira mukotran rad, ali i ustrajnost zemljoradnika. To isto, iako na nešto vedriji način, prikazuju i predstave »Puljkanje«, »Vjetrenje žita«, »Podravka s koritom«, »Vješanje rublja« i druge. Naime, iako se kipar odlučio za realiziranje žanr scena iz seoskog života, nije zapao u suhoparnost folkloru već je svojim figurama i njihovim radnjama dao određenu živost i dinamiku, a sačuvao je i prirodost pokreta. U drugu grupu izloženih radova spadaju portreti u kojima se Fluksi deklarira kao pobornik sličnosti, ali opet ne one fotografske lišene individualnog doživljaja, već sličnosti koja identificira model ne samo po fizičkim već i psihičkim osobinama. Najuvjerljivija ilustracija takvog stava su glave »Mirna«, »Marijan« – smirene ali produhovljene. Treću grupu izložaka sačinjavaju figure vezane za opću temu kao što su »Klizačica«, »Čekanje« i druge. To su pretežno aktovi na kojima autor dozvoljava određene disproporcije u korist akcenata na pokret ili uravnoteženje ritma masa.

Uskoro mu je potkraj 1975. godine priređena i treća samostalna izložba u Likovnoj galeriji u Križevcima. U predgovoru katalogu Vlado Srimšek je između ostalog rekao: »Podravina i njen čovjek, domaći mali čovjek u radu i odmoru, u radosti i patnji, onakav kakav jest u svojoj svakodnevnici – gotovo isključivo su objekt skulptorskog interesa Fluksija. – Jednostavnost, mir, čistoća i zatvorenost formi osnovne su karakteristike Fluksijeva stvaranja. Snaga njegove umjetničke ličnosti naročito se ispoljava u portretu. Izvršna ostvarenja na tom području odaju posebnu sklonost i težnju umjetnika da uz bit forme i psihičke osobine izrazi istovremeno i komponente individualnog i općeg.«

Izložbe Josipa Fluksija izazvale su i određenu polemiku koja je najprikladnije formulirana u članku Dragutina Feletara objavljenom u »Glasu Podravine« 12. prosinca 1975.: »Cini se da je Fluksijeva najnovija faza i njemu i podravskoj (akademskoj) skulpturi otvorila nove putove i izražajne mogućnosti. Kipovi poput »Puljkanja«, »Vjetrenja žita«, »Vješanja rublja«, »Podravke s koritom« i neki drugi predstavljaju značajnu prekretnicu u Fluksijevu izrazu. To je suvremena figurativnost koja plijeni, otvarajući nove tehničke i izražajne mogućnosti. Posebno, pak, poglavlje jesu Fluksijevi portreti, koji daju naslutiti da se rodio jedan rasni portretist, koji će sasvim sigurno dati pečat cjelokupnoj podravskoj portretistici.«

I stvarno ta 1975. godina nije bila plodna samo po samostalnim izložbama nego i po stvaralaštvu. Bila je to zapravo jedna od godina u kojoj je autor djelovao s punim angažmanom i ostvario preko deset skulptura konstituirajući neke od svojih novih intencija. Iako kroz te radove zrači težnja za bijeg iz klasično poimane figuracije, oni ipak na neki svoj suštinski način ostaju bliski čovječjem liku i naponima da se prikaže u novom svjetlu. Kako je to ujedno i najkonstruktivnija godina u autorovu radu, bujne zamisli su se ispreplatile pa je došlo i do raskora u nekim od interpretacija, ali iza toga međutim nije slijedila konsolidacija, već su sve mogućnosti ostale otvorene s time da će se kipar u kasnijim kvantitativno skromnijim opsezima vraćati i praksi iz ranijih godina.

Inovacije koje je tih desetak radova najavilo sadržane su u novim pristupima kompoziciji i izvedbi površine. Dok su, naime, prethodni radovi odražavali težinu, čvrstinu i snagu, u ovima prevladava lakoća pokreta, razvedenost oblika i poetičnost izraza. Umjesto napetih glatkih volumena ili ekspresivnih površina, oblici su sada građeni od zrnastih nanosa, konveksnih udubina ili linearnih ureza. Uzbudjenost figure potencira se nemirnim formulacijama oblika. Elegičnu monumentalnost zamijenila je dinamična vedrina optimizma. U tekstu Božice Jelušić o Josipu Fluksiju kao »velikom ženotvorcu«, jedan od tipova žena koje nabraja naziva »Žena-klip kukuruza«. I zbilja, neka od skulptorskih ostvarenja nastala u toj najplodnijoj godini kipareva djelovanja, prema artikulaciji površine mase, asociraju na okrunjeni klip kukuruza. Sada je to čvrsto zbijena masa koja naglašava staturu, dok je deskripcija sačuvana za površinu.

5. VRATA PIVNICE, drvo, bareljef, v = 200 cm, 1972.

Ona se razlaže u okomitim tokovima slabim i blagim krivuljama što naznačuju bokove, dok bi kod ramena izbila u dva izdanka bez završetka. Trake tih okomica multipliciraju ritmički konveksna udubljenja i čine oblik titravim i uznemirenim. U rješenju nazvanom »Žena u haljini« provedena je koncepcija simetričnosti, a figura je postavljena u frontalnom stavu. Otklon od realiteta upotpunjuje oblikovanje glave koja je formirana kao kugla na valjku i uopće nema fizionomijskih intencija. S istim

pristupom površinskoj obradi kipar izrađuje i figuru kojoj kao suštinski značaj namjenjuje pokret. Već u samoj konturi ona jače naglašava obline ženskog tijela, dok pokret nogu, izvijenost struka te desna, visoko uzdignuta ruka, i lijeva, oslonjena na glavi, čine tu skulpturu nadasve dinamičnom. Iako je u ovom rješenju antropomorfnost evidentnija i tu je izbjegnuto opis lica, a i dlanovi ruku svedeni su u masu. Pomak u tim ostvarenjima prema ranijima, skulptor je učinio u oživljavanju površine s određenim primjesama op-artističkih iskustava.

Svoju nakanu da stilizira figuru, fiksira joj značenje u konturi te raščlanu u oživljavanju površine, **Josip Fluksi** proveo je drugim morfološkim rječnikom u skupini od koje su najreprezentativnije figure »**Vjetrenje žita**« i »**Vješanje rublja**«. Prva je kompozicijski postavljena geometrijski: tijelo i glava čine okomicu sa čijeg vrha se šire ruke i prihvataju krajeve posude te tako zatvaraju trokut. Blage konture daju naslutiti tijelo žene, ali su sva detaljiziranja izbjegnuta. Površina je tu obrađena neravnomjernim usjeklinama u kojima se prelamaju odrazi svjetla i sjena. Kao i kod »**Forme I**«, ali s **drugih stilskih pozicija**, i tu je **primjetljiv utjecaj rješenja što ih je primjenjivao majstor Vanja Radauš**. Ipak, **Josip Fluksi** će se već u slijedećem radu, gotovo identičnih namjera, osloboditi tih spona, pa će »**Vješanje rublja**« odisati daleko individualnijom inspiracijom. To je također simetrično postavljeno uspravno žensko tijelo s uzdignutim raširenim rukama. I ovdje kanelire raščlanjuju površinu valjka, a blagi prelazi sugeriraju linije bokova i grudiju. Iako je i tu kompozicijski prisutan geometrizam u valjku tijela, valjcima ruku i kugli glave, ovaj lik ipak djeluje životnije jer impulsi njegove pokretljivosti nisu samo površinski, već izviru iz nutrine mase.

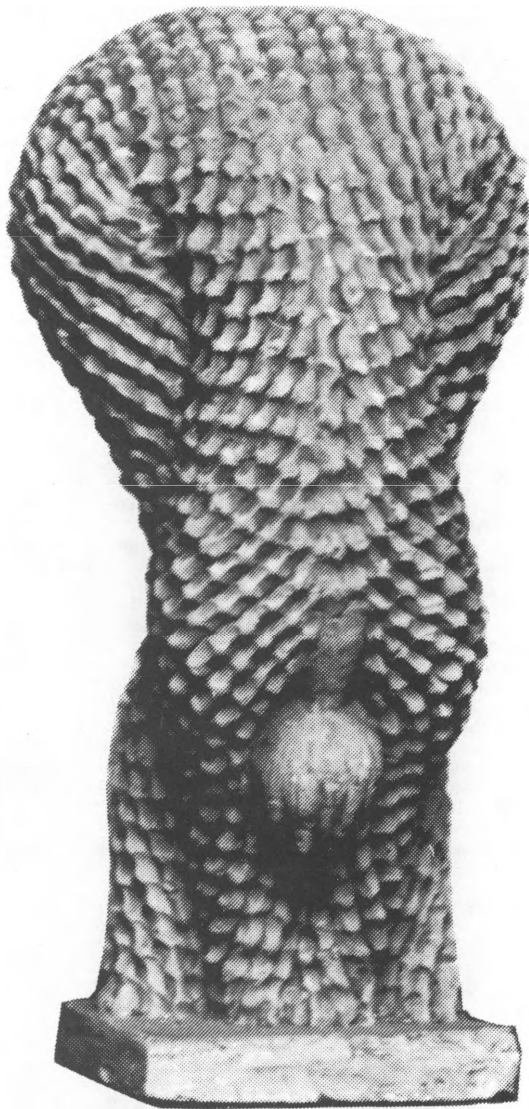
Iz istog razdoblja je i grupa terakota koje također predstavljaju ženska tijela. Nazivi su im »**Igra**«, »**Torzo**« i »**Trudna žena**«. Analizirajući najtipičniju među njima, »**Igru**«, dolazi se do zaključka da autor u simetričnosti i frontalnosti nalazi najadekvatniji odraz svojih doživljaja. To je uspravna stojeća ženska figura sa uzdignutim rukama što međusobno čine luk u čijem je podnožju kugla glave postavljena na valjku vrata i ukrašena trokutima kose. Modelacija teži stiliziranoj silueti s dosta naglašenim oblicima nogu, bokova, struka i grudiju. Ni u ovom slučaju površina nije zaglađena već je obrađena zrnastim nanosima koji su u nekim partijama obli a u drugim dugoljasti. Te impersonalne žene **Josipa Fluksija** postavljene u različite poze prenesene iz stvarnosti, premodulirane su u znakove u kojima se razabire njihova ženstvenost, ali istovremeno i prisutnost emotivnosti i meditativnosti.

U bujnoj 1975. godini **Josip Fluksi** izradio je još skulpture nazvane »**Figura I**«, »**Puljkanje**« i »**Na gruntu**« koje su u tragu već ranije utvrđenih sadržajnih i izražajnih mogućnosti. To isto važi i za realizaciju »**Portreta Ive Gjereka**« i »**Portreta prijatelja D.F.**« na kojima i dalje ostaje konzekventan u traženju psihološke izražajnosti fizionomija. Naponi i napori uloženi na istraživanja novih likovnih formulacija kao da su iscrpljeni. Ostalo je mnogokrako raskršće s mnoštvom primamljivih perspektiva.

Na natječaju za **spomen-popsrje revolucionaru i SKOJ-evcu Milivoju Marijanu**, odlučeno je da se izvedba povjeri **Josipu Fluksiju**. Popsrje je postavljeno 10. listopada 1976. u ustanovom selu Javorovcu, nedaleko Novigrada Podravske, na mjestu rodne kuće revolucionara u kompleksu koji ima oblik ruže. O radu na toj bisti sam autor kaže: »**Posao nije bio nimalo lagan, jer je vrlo nezahvalno rekonstruirati neki lik iz fotografije. No, mnogo mi je pomogla Milivojeva majka Katica Marijan, koja je pronašla desetak fotografija svoga sina, a sama mi je također dala niz sugestija i primjedbi, na čemu sam joj zaista zahvalan. Vjerujem da sam uspio dosta vjerno modelirati portret a nastojao sam da mu udahnem i nešto više – duh revolucionara.**«

Ovom bistom kipar obogaćuje galeriju svojih reprezentativnih spomen-popsrja u kojima nastoji da otrgne od zaborava ne samo likove revolucionara nego i podvige koje su učinili za života, kao i njihov karakter.

O aktivnosti **Josipa Fluksija** u 1976. godini saznaje se nešto iz članka u »**Glasu Podravine**« od 28. siječnja 1977. godine: »**U toku prošle godine Fluksi je izmodelirao tridesetak minijatura u glini. To su u stvari kompletne skulpture malog forma-**

6. SAGNUTA ŽENA, gips, v = 72 cm, 1976.

ta, koje izražavaju umjetnikovo nastojanje da u glinu prenesu odu Podravini i podravskom čovjeku. Ovu svoju osnovnu ideju nastoji prenijeti u likove žena iz kojih zrači plodnost i život.«

Renome koji je stekao izradom popsrja revolucionara i narodnih heroja, ubrzo je **Josipu Fluksiju** donio još jednu narudžbu: izradu **biste narodnog heroja Nikole Severovića** koja je postavljena u Belanovom selu, rodnom mjestu heroja. U intervju pod naslovom »**Biste trebaju živjeti**« u »**Glasu Podravine**« od 14. listopada 1977. godine kipar ističe: »**Dosta je teško raditi po narudžbi. Naročito ako je čovjek sputan različitim sugestijama, a bistu je prisiljen raditi prema jednoj fotografiji. Traži se da pogodim crte lica, dakle sličnost. No, svakog želim dati i neki svoj pečat. Udahnuti joj nešto. Bista ne smije biti samo hladan kip, ona mora živjeti.**«

Sredinama kojima su namijenjene, one to i znače – živu uspomenu na čovjeka i vrijeme, na smrt što ga je odnijela i na život koji je ostavio.

U sarajevskom časopisu »Ogledi« 1977. godine **Božica Je- lušić** objavila je pjesnički zapis o stvaralaštvu **Josipa Fluksija**. U tom tekstu ima nekoliko lucidnih karakterista o njegovoj skulpturi: »Fluksi se igra formom: varira, mijenja, popravlja. On ponavlja trenutak s početka stvaranja Svijeta. Daje mu svoju boju, svoj dah i svoju krv. – Napokon pročišćava, osobađa balasta, ogoljuje do kostiju. Važe apotekarskom vagom, dozira krajnje pažljivo. Traži OSOBNU MJERU – Ostaje Fluksijev način; istančanost, psihološka produbljenost portreta, paleontološka strogost volumena, škrtoš detalja. Ostaje Fluksijeva trajna zaokupljenost Čovjekom, njegovo jako osjećanje zemljine gravitacije i svemirske ravnoteže.«

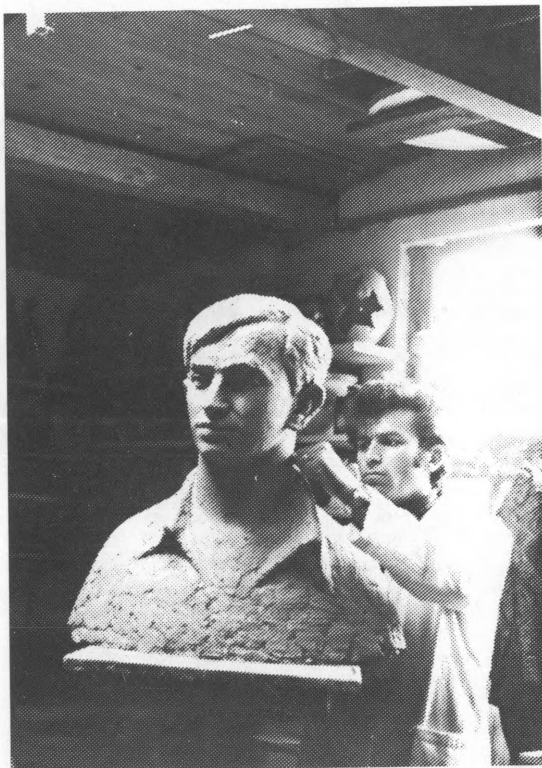
Potkraj 1977. godine u Likovnom salonu u Koprivnici otvorena je izložba pod nazivom »**Podravci – Podravini**« na kojoj je izlagao i **Josip Fluksi**. Tom prilikom **Marijan Špoljar** ovako je ocijenio njegove izloške: »Fluksijeva kiparska umjetnost potvrđuju se prvenstveno u portretima. Odmjerenost u najboljoj tradiciji realističkog portreta i psihološko nijansiranje protuteža su prenapetosti ostalih njegovih radova. Eksplicitnost simboličkog poopćavanja (rec. plodnosti) i uplivi etnografike zna- ju, naime, ponekad odvući u banaliziranu, nekiparsku metaforu...«

Kada su se u Podravske Sesvetama odlučili da podignu **spomen-popsrje revolucionaru i narodnom heroju Milanu Špalju**, svom mještani, obratili su se za izvedbu **Josipu Fluksiju**, sada već specijalistu za izradu bista revolucionara. Spomenik je otkriven potkraj 1978. godine ispred škole u Podravske Sesvetama.

I godinu dana kasnije, potkraj 1979. godine **Josip Fluksi** ponovo je autor spomen-popsrja. Ovaj je put to **bista revolucionaru Dragi Maderiću – Luji**, postavljena u središtu njegova rodna mjesta Pitomača. Boreći se kao i u ranijim slučajevima s maksimalnim zahtjevima za sličnost i s minimalnim materijalom o liku portretiranog, kipar se ipak opredijelio za određenu reprezentativnost i simboličnost, stavljajući pritom akcenat na unutrašnji izražaj. Da bi se što prisnije približio modelu, on je uvijek nastojao da što više sazna o njegovoj osobi, životu, radu i na kraju revolucionarnoj aktivnosti. Nemajući pred sobom fizički lik, pokušavao je da u sebi stvori predodžbu o čovjeku onakvom kakav je trajao u sjećanjima i uspomena. Taj put se pokazao ispravnim, pa su i njegova ostvarenja u tom žanru skulptorskog izraza dobila visoka priznanja.

Ukrašavanje društvene dvorane u novoj zgradi »Podravke« u Koprivnici povjereno je podravskim kiparima, a predviđeno je da izrade deset reljefa s motivima iz života Podravine i Podravaca. Početkom 1984. godine **Josip Fluksi** je nakon višegodišnjeg rada završio reljef dimenzija 100 x 100 cm a debljine 12 cm i nazvao ga »**Podravska alegorija**«. Izveden u hrastovom drvu on pripada onom segmentu stvaralaštva **Josipa Fluksija** koji se izravno vezuje na tradiciju i u sebi nosi bitne oznake tla na kojem nastaje. Svoj izuzetni senzibilitet prema motivima i scenama iz života Podravine i Podravaca autor, kao akademski obrazovani kipar, transformirao je u nove kompozicijske vizije. Uspio je da unutar maštovitog prikaza objedini tiploške i karakterne osobine pejzaža i ljudi, sintetizirajući predodžbe od rođenja, plodnosti, rada, ustrajnosti, otpora, ljepote, snage i osjećajnosti, te uobličiti koloplet likova i radnji u živu organski vezanu cjelinu. Izrađujući kompoziciju u dubokom reljefu modelirao je plastički masu koja u svojim pokretima nosi snagu dinamike i simbolički prikaz stalne, zahuktale mijene što prepliće trajanje i nestajanje u neprekinuti lanac postojanja. Raden vještom rukom dobrog poznavao materijala i njegove obrade **Josip Fluksi** je reljefnom kompozicijom »**Podravska alegorija**« ostvario rad s obilježjima monumentalnosti. Iako prezentirani kroz alegorijsku predstavu svi ti likovi i scene u kojima sudjeluju nose uvjerljiv pečat realnosti i u krajnjoj konzekvenci dočaravaju ambijentalnost i ugođaj Podravine i njezinih stanovnika.

O tom reljefu **Dragutin Feletar** u listu »Podravka« od 11. siječnja 1984. naglašava: »Novi reljef pripada, bez sumnje, među najvrednija ostvarenja koja je ovaj poznati umjetnik dosad stvorio. Ovaj novi reljef prava je apoteza Podravine i njezinih stanovnika: čvrsti meštrovitevski likovi izranjaju iz panonske masne i bogate zemlje i sagorijevaju u plamenu rada i stvaranja. Simbol te plodnosti i stvaralaštva opet su ženski likovi, Podravke, tu je i klasje i vatra zemlje koja ih obavija. I na ovom reljefu

7. J. FLUKSI modelira popsrje nar. heroja Milana Špalja 1978.

Fluksi je pokazao izuzetan smisao za kompoziciju i ravnotežu, kao i volumen i »napetost« likova. S obzirom na svoje umjetničke kvalitete i poruke, ovaj reljef će zasigurno ući u antologijski zbir suvremenog likovnog stvaralaštva u Podravini i Hrvatskoj, te će u zbirci umjetnina s kojima već raspolaže »Podravka« naći svoje pravo mjesto.«

Istovremeno s radom na reljefu »**Podravska alegorija**« **Josip Fluksi** izrađivao je još jedan reljef slične sadržajne orijentacije. To su zapravo **krila vratnica za klet obitelji Bartolić**, za koja je kao materijal također upotrebljeno drvo hrastovine. Scena se odvija preko obaju krila, a prikazuje prešanje grožđa. U donjem dijelu kompozicije dvije figure okreću navoj preše, dok se u gornjem vide osnovne i poprečna greda sa nazubljenim stupom. Kao element ukrasa javljaju se grozdovi i lišće vinove loze, te tikvice za natek vina i njegovu pohranu. Scenu na rubovima uokviruje prema unutra hrvatski troplet, a prema van glatka površina drveta što djeluje kao široki okvir. Likovi su izrađeni veoma impresivno jer daju sugestivnu predodžbu napora pri radu. Dok je prvi lik oduprt nogama o tle i nagnut naprijed da bi što jače pritisnuo polugu preše, drugi je zabačen unatrag s ispruženim rukama koje tu istu polugu vuku prema sebi. Iako autor nije ulazio u detalj već je likove izveo sumarno, u njihovim pokretima toliko je uvjerljivosti, da napeti volumeni njihovih tijela izvanredno tumače osnovnu radnju. Scena je realistična, pa i uz simbolički dekor izražava svakodnevnii prizor iz života vinogradara. U komparaciji sa **reljefima na vratima »Kraluša«**, »**Gredom**« i »**Podravskom alegorijom**« ove vratnice izdvajaju se po tome što su koncipirane kao jedinstvena scena, nasuprot višeznačnim slijedovima i ispreplitanjima. Karakteriziraju ih jednostavna oblika, čistoća izraza i toplina dojma.

Tim ostvarenjem **Josip Fluksi** zaokružuje nešto više od dva decenija svog skulptorskog djelovanja koje je u znaku oprečnih protoka i raznovrsnih usmjerenja. Ipak kroz sav taj raznorodan, ali istraživački pothvat provlači se nit konituiteta u kojoj se prepoznaju osobenost talenta, nabujala htijenja i disciplinarnosti. Skulptorska avantura započela je spontanitetom naive s izrazitim indicijama prema originalnom. Nadarenost koja se nedvojbeno mogla razviti u snažnu personalnost, usmjerenja je međutim na put dijametralno oprečan samoukoj interpretaciji. Stekavši akademsko obrazovanje, **Josip Fluksi** se nalazi u procjepu već savladanih vještina i obilja novih znanja. Za razliku od mnogih drugih koji su igrom slučaja ili sudbine pošli istim putem, u njemu ima neke tvrdoglave dosljednosti. Naime, događa se da on za vrijeme studija usvaja ponuđene recepte savladavanja skulptorske struke, ali se ne odriče postignutih pozicija. Možda tih godina entuzijazam nezavisnog istraživanja ponešto zamire, ali se sasvim sigurno ne gasi. Iskustva, do kojih je došao samostalnim radom, potka su novih saznanja i nikada nisu prestala biti njegovim vlasništvom.

Kao i svaki mladi umjetnik i on među svojim nastavnicima traži uzore, ne samo da bi slijedio njihov likovni credo, već da bi u sazrelim rješenjima tražio vlastitu nadgradnju. I kao što se moglo očekivati, priklonio se onim majstorima koji su po konstituciji svojih kiparskih emocija bili najbliži njegovu viđenju zadatka skulpture. Najprije su uočeni osloni na velikog majstora kiparstva u Podravini, a istovremeno i profesora na likovnoj akademiji **Ivana Sabolića**. U njegovu opusu našao je teme bliske svojim intencijama, pa je bilo logično da se posredno posluži i već gotovim formulacijama. Bila je to neminovna faza koje se mladi kipar ipak uspio vrlo brzo osloboditi. Drugu stepenicu u vezivanju za uzore prekoračio je surađujući s majstorem **Vanjom Radaušem**, prvo na akademiji, a kasnije i u majstorskoj radionici. I kod ovog profesora privukla ga je identičnost razmišljanja kroz panonsku zemlju i ravnicu. **Radauš** je, naime, **Slavonac** pa su sličnosti s ambijentima, ljudima, načinom života i običajima koji su izbijali iz njegovih djela također bili vrlo bliski mladome kiparu. I ta stanica oslobađanja od utjecaja i prodiranja prema vlastitom identitetu brzo je i bezbolno prevaziđena ostavivši na **Josipa Fluksija** samo pozitivne i kreativne refleksije u formiranju sebi svojstvenog profila.

Za vrijeme studija, kao i kasnije, djelujući kao samostalni umjetnik, **Josip Fluksi** imao je prilike da se upozna i s ostvarenjima suvremene avangardne skulptorske produkcije. Nikad ne pokazujući previše interesa za eksperimente koji su obavljani izvan čovjekova lika koristeći formu kao isključivi medij svo-

jih doživljaja, on je registrirao postignuto distancirajući se od samog idejnog pristupa tom usmjerenju. Kako se, međutim, ne može pobjeći iz okvira svoga vremena i događanja u njemu, a **Josip Fluksi** nikada nije robovao anakronizmu, on je u strogo filtriranom kontekstu i ekskluzivnoj posrednosti ipak neka od iznašača avangardnog skulptorskog eksperimenta primijenio i tako reči naturalizirao unutar svojih traganja i formulacija. Bila je to još jedna od silnica što su djelovale u izgradnji njegove skulptorske ličnosti.

I tako, u konglomeratu naivnog izraza, morfoloških sklonosti prema figuraciji, u rasponu od realizma preko impresija i ekspresija do stilizacije, stasao je i rastao njegov opus u odmjerenom ekvilibru između etnografike i suvremenih poimanja oblika. Među rijetkima u svojoj generaciji, a jednako tako i na planu suvremenog skulptorskog razmišljanja, on već od svojih prvih radova pokazuje sklonost prema **regionalizmu**. Dakle, nasuprot praksi koja propagira internacionalnost sadržaja i oblika, univerzalnost koja će unificirati umjetnost svijeta – **Josip Fluksi** razmišlja u kategorijama svoje Podravine. Taj stav automatski je obilježavao egzil iz trase kojom su se mladi i avangardni uspinjali u vrh naše istraživačke elite što je težila za osvajanje ravnopravnog mjesta na svjetskoj likovnoj pozornici. Nije mogao protiv svojih afiniteta i tako njegov put kreće iz baze tradicije, ukotvljuje se u teren stvarnosti koja ga okružuje i priklanja motivima koja ga uzbuđuju.

Prvenstveno to je **žena – Podravka**. Ona je prisutna u kompletnom njegovom stvaralaštvu neposredno ili transmisijom. Ona je ideal njegovih oblika, objekt maštanja, zagonetka transformacije, simbolika predodžbe. Ona je seljanka u mukotrpnom radu, majka što njeguje dijete, ekstaza erotike, izvor budućeg života, razigrano veselje. Ona je zabrinuti pogled, blaženi osmijeh. Ona je čekanje i utjeha. Ona je zemlja, sjeme, biljka i plod. Ona je atom i Svemir. Ona je Sunce i meteor. Ona je krv i zrak. Ona je život. Ona je nepresuša inspiracija. Za **Josipa Fluksija** ona je nadahnuće kada je kao dječak rezuckao iz koma da drveta, kada izrađuje nagradnu diplomsku radnju, kada se opredjeljuje za novu stilistiku, kada radi figure i kada izrađuje kompozicije. Ona je uvijek prisutna, snažna i topla, vitalna i nježna.

Usporedo s predimenzioniranom preokupacijom ženom, najčešće motivi kod **Josipa Fluksija** su **likovi iz podravskog života**. U manjoj mjeri ih je izrađivao kao samostalne figure, dok su brojniji unutar kompozicija, odnosno u žanr-scenama iz svakodnevnice podravskog sela. U tim rješenjima čvrsto je vezan za etnografiku i poštuje tradicionalne motive. Baš u izradi tih prizora izbija na vidjelo izravna asocijacija na fazu njegovih naivnih skulptura. Kao da ga tema povlači prema jedino mogućim oblicima koji, iako izlaze ispod plijeta akademskog kipara, imaju blagu rezonancu u naivnom izrazu. Scene su koncipirane na temelju etnografskih i folklornih spoznaja o starim seoskim radovima i zanatima, o poslovima suvremenog seoskog gospodara, o narodnim običajima, o pučkim zabavama kao i svim drugim manifestacijama podravskog življenja.

Neke se od skupina njegovih radova po svojim sadržajnim i izražajnim karakteristikama isprepliću i nadopunjuju. To je posebno evidentno kod **simboličkih predodžbi** koje često baš kroz lik žene nastoje da identificiraju atmosferu i ambijentalnost specifične za Podravinu. Dajući figuri značajke pojmovnosti i prenoseći je u nove slojevitosti dimenzije što sadrže odgonečke arheologije, patinu povijesti, sažetke kulture i brazgotine društveno-političkih zbivanja – umjetnik nastoji postići sintezu kraja u kojoj svaki od postojećih elemenata ima svoju rezonancu.

U jednom dijelu svojih zamisli **Josip Fluksi** odlučio se i za takozvane »opće teme«. Iako to baš nije njegov teren, i u tom pothvatu postigao je adekvatna rješenja u slijedu svoje kiparske koncepcije. Tu također zastupa impersonalnost i teži pojam postaviti kao univerzalni znak. Figura tu poprima funkciju oslobođene forme, pa je sada ravnoteža između sijeza i obrade prevagnula na stranu oblikovnih senzacija. Gubeći tako intencije literarne narativnosti i adekvatnih poruka, ti likovi djeluju lakše, poetičnije i nespunjanje. To su autorove najbliže točke onome što se običava nazvati »čistom skulpturom«, odnosno također uvjetno »slobodnom formom«.

8. Dr Tomislav BARDEK, reljef bronca, v = 42 cm.

9. PODRAVSKA ALEGORIJA, drvo, bareljef, 100x100x12 cm, 1983.

Opsežan dio opusa Josipa Fluksija čine i portreti. U tom žanru kipar je najkonzekventnije pokazao kontinuitet svoga zrenja koje se od fizičkih vrijednosti postupno modificiralo u doživljaj psihe. Te dvije komponente zapravo su oduvijek bile prisutne pri modelaciji lica, ali su se njihovi odnosi i uloge tokom vremena bitno mijenjali. U početku je primarni kanon bila sličnost, odnosno prepoznatljivost, u što je mladi umjetnik bez sumnje ugrađivao i težnju za otkrivanjem karaktera. Crte lica su gotovo klasično realističke s tek pokojim bljeskom slobodnije interpretacije. Takvu poziciju umjetnik će brzo napustiti da bi impuls našao u trenutnoj impresiji, što likovima donosi živost i daleko prirodniji izgled. Faktura je razigranija i dozvoljava odstupanje od egzaktnosti predloška. Tu se već ukazuju i snažniji prodori u nutrinu portretiranog. U slijedu tih nastoja-

nja kipareva praksa nezadrživo nastoji na otkrivanju značajki pojedinaca. Iako i dalje smirena u svojoj postaciji svaka od izrađenih glava sadrži određene komponente karakternih finesa. Autor taj dojam postiže slobodnijim potezima i nanosima u čijim kontrastima nalazi adekvatne bljeskove otkrivenih duševnih stanja. Ne radi se sada više samo o sagledanom i uočenom liku, već o doživljaju osobe i njezinoj likovnoj interpretaciji.

Portreti postaju ekspresivni i puni psiholoških naboja. Analizi lika pridružila se u potpunosti i analiza psihe. **Josip Fluksi** pristupa tom zadatku s puno senzibiliteta, emocije i ljudskog razumijevanja, pa i portreti rađeni s tim kvalitetama iskazuju ne samo trenutna stanja i raspoloženja modela, već predstavljaju njihove metaforičke biografije.

Kao podvrsta portretne djelatnosti **Josipa Fluksija** javlja se **spomen-poprsja revolucionara i narodnih heroja**. Sve te biste kipar je izrađivao na temelju oskudnih fotografskih podataka i usmene informacije što znači da je izostao izravan kontakt između umjetnika i modela, nešto što svakako remeti punu saživljenost pri stvaranju umjetničkog djela. Nadomjestivši taj manjak temeljitim upoznavanjem života modela, **Josip Fluksi** inzistirao je, uz sve pretpostavke o sličnosti, na posrednom doživljaju. Gotovo se identificirajući sa sudbinama pojedinaca, on je iz različitih situacija njihova života, reagiranja na određena zbivanja, kao i odnosa prema okolini, pronalazio ključne tragove njihova karaktera i postupno ih ugrađivao u poprsja. Ona su tako postala fokusom u kojem su se prelamala tragovi sjećanja na život, rad, djelovanje i karakter pojedinca da bi zajedničkom snagom iskazali njegov fizički i psihički identitet.

Josip Fluksi pripada generaciji mladih kipara koja je stala u **sedmom deceniju na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti** i koja je u svom kasnijem djelovanju ostavila vidljivi

vog traga u našoj skulpturi. Bilo je to vrijeme intenzivnih traganja u svim pravcima, pa nije ni čudo da su se njihovi putevi razišli u raznim pravcima od nastavljanja kontinuiteta tradicije pa sve do avangardnih eksperimenata. **Josip Fluksi** se priklonio onim prvima i pošao utrtim putevima najviših dometa naše plastičke misli. Kao figurativac opredijelio se za oblike prisutne u njegovoj rodnoj Podravini i time postao jedan od rijetkih kipara čije je inzistiranje koncentrirano na regionalizmu. Sa pret hodnikom Ivanom Sabolčićem i nekim slikarima starije a posebno svoje generacije, on je bio jedan od aktivnih zastupnika ta kožvanog »**zavičajnog likovnog izraza**« u Podravini. Živeći i radeći u podravskim prostorima on je toj struji likovnog izraza dao nove impulse i potvrdio njezinu egzistentnost i u profesionalnoj skulpturi. Saživljen sa zbivanjima na rodnoj grudi svoj je talent i umijeće, te znanje i vještine ugradio u razvoj hrvatskog kiparstva donoseći figuraciji nove vizije i oblikovne formule. Istovremeno označio je i novu dimenziju podravskog kiparstva unoseći u ikonografiju sadržaje i izraz suvremenu plastičku misao.

BIOGRAFIJA

JOSIP FLUKSI rođen je 14. veljače 1945. godine u Miklinovcu (Koprivnica – u kojoj je završio osnovnu i srednju školu). Na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu studira od 1964. i diplomira 1968. godine u klasi prof. Vanje Radauša. Od 1968. do 1971. godine djeluje kao suradnik u Majstorskoj radionici prof. Vanje Radauša u Zagrebu. Od 1971. godine zaposlen je kao konzervator u Muzeju grada Koprivnice. Stanuje u Koprivnici, Ulica XXXII divizije, gdje ima i svoj kiparski atelier.

SAMOSTALNE IZLOŽBE

1975. – Koprivnica, izložbeni salon »Podravka«
Samobor, Samoborski muzej
Križevci, Likovna galerija

ZNAČAJNIJE SKUPNE IZLOŽBE:

1968. – Zagreb, Majski festival
Zagreb, Salon mladih
1969. – Zagreb, Izložba novoprimljenih članova ULUH-a
Zagreb, Salon mladih
Zagreb, Sajam cvijeca
Grožnjan, Galerija Grožnjan
1970. – Zagreb, Salon mladih
Zagreb, Sajam cvijeca
Zagreb, Atelijski susret majstorskih radionica
1971. – Sisak, Dom JNA, Majstorske radionice iz Zagreba
Koprivnica, »Podravka«
1975. – Poreč, XV anale, Istarska sabornica
Samobor, Samoborski muzej
1977. – Koprivnica, Gradska galerija, »Podravci – Podravini«
Koprivnica, Gradska galerija, Novogodišnja izložba
1978. – Koprivnica, Gradska galerija
– Koprivnica, Novogodišnja izložba
1981. – Osijek, Galerija likovnih umjetnosti, Izložba HDLU sjevero-
zapadne Hrvatske
Čakovec, Izložbeni salon Muzeja Međimurja
Varaždin, Gradska galerija
Koprivnica, Gradska galerija, Podravci 81
1982. – Koprivnica, Dom za djecu i omladinu
1983. – Koprivnica, »Podravka«
Koprivnica, »Podravska banka«
Hlebine, Galerija Hlebine

NAGRADE

1968. – Zagreb, Nagrada Akademije likovnih umjetnosti
1970. – Zagreb, Nagrada Sajma cvijeca

POPIS VAŽNIJIH RADOVA

1962. – »Majka s korpom ugljena«, drvo, 23 cm
»Guslar«, drvo, 42 cm
»Zipka«, drvo, 13 cm
»Plesačica«, drvo 23 cm
»Starac sa čašom«, drvo, 14 cm
»Pljanec«, drvo, 26 cm
»Rešetar«, drvo, 56 cm
»Dojenje djeteta«, patinirana glina, 16 cm
1963. – »Cigančica sa štrucom«, drvo, reljef, 49x25 cm
»Majka i dijete«, drvo, 16 cm
1963/64. – »Cigani«, drvo, 58 cm
»Šopanje«, drvo, 48 cm
1965. – »Portret oca Josipa Fluksija«, drvo,

1968. – »Buđenje«, gips, bronca, 175 cm
»Ivo Marinković«, bronca 78 cm
1969. – »Glava I«, drvo, 16x14 cm
»Glava II«, drvo, 22x16 cm
»Susret u suton«, patinirani gips, 62 cm
»Portret prijatelja«, patinirani gips, 36 cm
»Sijač«, patinirani gips, 90 cm
»Nevrijeme«, patinirani gips, 79 cm
»Portret Tita«, drvo 100 cm
1970. – »Figura«, gips
»Akt«, gips
»Torzo«, drvo, 60 cm
»Cekanje«, gips, 57 cm
»Podravka s koritom«, bronca, 63 cm
»Klizačica«, bronca, 67 cm
»Marijan«, bronca, 42 cm
»Portret prijatelja P.G.«, patinirani gips
1971. – »Vasilije Gačeša«, bronca, 90 cm
»Portret J. Popovića«, patinirani gips
»Majka i dijete«, drvo 71 cm
»Rešetar«, reljef, drvo, 50x25 cm
1972. – »Vrata pivnice Kraluš«, drvo, reljef, 190 cm
»Ciganska kraljica«, drvo 56 cm
»Mirna«, bronca, 34 cm
»Portret pjesnika M.K.«, gips, 46 cm (1975)
»Predah«, reljef, drvo, 96x52 cm
»Pred zidom«, patinirani gips, 116 cm
1973. – »Forma I«, patinirani gips, 65 cm
1974. – »Grbovi Koprivnice«, reljef, drvo, 50x50 cm
»Gruntaša«, patinirani gips, 56 cm
1974/75. – »Gredac«, reljef, drvo (tri dijela), 12x20 cm
1975. – »Torzo«, gips 118 cm
»Vjetrenje žita«, gips 115 cm
»Gruntaša«, terakota, 22 cm
»Vješanje rublja«, patinirani gips, 109 cm
»Trudna žena«, terakota, 31 cm
»Čitačica«, terakota, 27 cm
»Torzo«, gips, 49 cm
»Torzo«, terakota, 27 cm
»Figura I«, gips, 90 cm
»U grču«, terakota, 27 cm
»Puljkanje«, bronca, 90 cm
»Na gruntu«, gips, 70 cm
»Portret prijatelja D.F.«, bronca, 40 cm
»Portret D. Guberovića«, patinirani gips, 33 cm
1976. – »Puljkanje«, terakota, 27 cm
»Milivoj Marijan«, bronca
1976/77. – »Portret Ive Gjereka«, bronca 44 cm
1977. – »Nikola Severović«, bronca, 80x110 cm
1978. – »Milan Špalj«, bronca, 75 cm
1979. – »Drago Maderić«, bronca 60 cm
1977/83. – »Podravska alegorija«, reljef, drvo 100x100x20 cm
1980. – »Dr T. Bardek«, reljef, bronca 42 cm
1981. – »Podravka 30«, bronca, 42 cm
»Sijanje«, terakota, 40 cm
»Dr T. Bardek« portret, bronca, 50 cm
»Postolar Martin«, patinirani gips, 120 cm
1983. – »Ivan Meštrović«, plaketa, bakar, 10,6 cm
»Grgur Karlovačan«, bronca, 65 cm
1983/84. – »Vratnice za kljjet obitelji Bartolić«, reljef, drvo, 200x180 cm
1984. – »Grgur Karlovačan«, reljef, drvo, 35x25 cm
»Ivan Breko-Davor«, bronca, 62 cm